

Lidská práva a dokumentární film (MV806K)

Mezinárodněprávní odpovědnost korporací

- Co to vlastně jsou „nadmárodní obchodní společnosti (korporace)“?

Jsou to nadnárodní právnické osoby s mnohými specifiky, neboť jsou jako celek velice těžce uchopitelné jak normami vnitrostátního práva, tak i normami mezinárodního práva veřejného. Jejich faktická moc, založená na obrovských obratech, rychle narůstá a zasahuje do subjektivních práv jednotlivců.

- Jaká jsou ta specifika zabraňující aplikaci právních norem?

Jedná se o samotnou koncepci existence právnické osoby – tedy odpovědnost nikoliv jí samotné, ale jejich zástupců – fyzických osob. Vznikají tedy značné důkazní potíže v odpovědnostních vztazích. Dalším specifikem je samotný nadnárodní charakter, jenž jim umožňuje stát se subjekty do značné míry nezávislými na určitém konkrétním území státu. Navíc jejich faktická ekonomická moc, která je leckdy větší než potenciál té či oné země, způsobuje absolutní benevolenci ze stran států tyto společnosti postihovat.

- Je tedy vůbec možné, aby bylo státní donucení (v případě snahy státu) vůči korporaci dostatečné (např. vůči nadnárodním společnostem působícím na území desítek států, když samo státní donucení se omezuje pouze na jurisdikci toho kterého státu)?

Ano, mezinárodní společenství se o toto snaží, a proto byl v roce 2004 na půdě tehdejší Komise pro lidská práva OSN (mimořádně, dnes již zaniklá a nahrazena Radou pro lidská práva) schválen dokument „**Návrh Norem odpovědnosti nadnárodních společností a ostatních obchodních společností týkající se lidských práv**“¹ („*Draft Norms of Responsibilities of Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Regard to Human Rights*“) Tento mezinárodněprávní dokument i přes svou omezenou právní sílu se stal důležitým hybatelem změn na poli mezinárodního práva.

- Jak jsou v tomto dokumentu definovány adresáti těchto Norem?

Podle čl. 20: „*nadmárodní korporace znamená ekonomickou entitu operující ve více než jedné zemi, nebo seskupení ekonomických entit operujících ve dvou a více zemích – jakákoliv je jejich právní forma, ať už v jejich zemi sídla, nebo v zemi v níž vyvíjí činnost, a ať už řízené individuálně či kolektivně*“. Vymezení adresátů Norem je tedy opravdu široké – jedná se o velké nadnárodní kolosy, tak i o menší mezinárodní společnosti. Navíc dle čl. 21 jsou to i společnosti podílející se na aktivitách těchto společností jako např. distributoři. Navíc i podnik, který by nesplnil žádné z kritérií, je těmito Normami postihnut, jestliže je jeho činnost spojena s podílením se na „*válečných zločinech, zločinech proti lidskosti, nucených pracích apod.*“.

- Co vlastně tyto Normy obsahují?

Ve své podstatě obsahují základní souhrn lidskoprávních, sociálních a environmentálních práv, avšak stejně tak zakládají i další specifická procedurální pravidla v mezinárodní činnosti korporací.²

¹ k nalezení zde: <http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/%28Symbol%29/E.CN.4.Sub.2.2003.12.Rev.2.En>

² Všechny první pět odřádek čerpá z: FRANC, Pavel. Odpovědnost nadnárodních společností v mezinárodním právu veřejném, I. díl. *Via iuris* [online]. Brno, vydáno 20. dubna 2005 [cit. 2010-04-22]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=48>.

▪ Do jaké míry jsou korporace nuceny dodržovat tyto Normy?

Vzhledem k tomu, že Normy nikdy nebyly schváleny jednotlivými státy (i přes to, že s jejich přijetím vyslovily mnohé z nich souhlas na půdě OSN), není zde žádný právní prostředek, jak donutit korporace, aby tyto Normy dodržovaly. V průběhu projednávání Norem se totiž nepodařilo najít konsensus, jak s jejich návrhem dále nakládat. Normy vyvolaly velký odpor mezi korporacemi a ten se nepodařilo překonat.

Samy o sobě tedy Normy nejsou závazné – a to ani vůči státům. Jinými slovy byl to pokus, který selhal. Staly se však hybatelem dalšího vývoje. OSN v roce 2005 jmenovalo prof. Johna Ruggieho tzv. *Zvláštním zmocněncem generálního tajemníka pro lidská práva a nadnárodní korporace*. Jeho mandátem bylo nalézt konsensus, jak vlastně má odpovědnost nadnárodních společností za lidská práva vypadat poté co se mezinárodní společenství nedokázalo shodnout na přístupu zvoleném při tvorbě Norem (tedy přiřazení korporacím stejných povinností jako státům). Výsledkem jeho práce byla doporučení, která se sestávala v rozdělení problematiky do tří pilířů – odpovědnosti států, odpovědnosti korporací a přístupu ke spravedlnosti pro oběti porušování lidských práv. Jeho mandát byl prodloužen s tím, že má navrhnout způsoby implementace tohoto rámce – tato práce by měla být završena v květnu 2011.³

▪ Je tento dokument jediný, který by býval určoval nějaké povinnosti nadnárodním korporacím?

Na tuto otázku neexistuje jednoznačná odpověď. Na národních úrovních jsou korporace vázány vnitrostátním právem. Účinnost vnitrostátní regulace je však omezená tím, že korporace fungují na nadnárodní úrovni. Je teoreticky možné ve vyspělých státech žalovat korporace soukromoprávní žalobou – je nutné však počítat s překážkami, vypočtenými na začátku tohoto textu. Korporace jsou avšak vázány prostřednictvím svých států, ve kterých mají sídlo, i dalšími mezinárodními dokumenty, které byly schváleny nejruznějšími organizacemi a implementovány státy do vnitrostátního práva, avšak jejich uplatnitelnost opět naráží na již zmíněné překážky.

Především se jedná o následující mezinárodní dokumenty:

- Všeobecná deklarace lidských práv⁴
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech⁵
- Úmluva o právech dítěte⁶
- Úmluvy Mezinárodní organizace práce⁷:
 - Úmluva 1 (o pracovní době)
 - Úmluva 29 (o nucené a povinné práci)
 - Úmluva 87, 98 a 135 (o svobodě sdružování a ochrana práva odborově se organizovat)
 - Úmluva 111 (o diskriminaci)
 - Úmluva 138 (o minimálním věku)
 - Úmluva 135 a doporučení 143 (o ochraně zástupců pracovníků)
 - Úmluva 155 (o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci).

³ viz <<http://www.business-humanrights.org/SpecialRepPortal/Home/Introduction>>

⁴ *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. [cit. 2010-04-22]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>.

⁵ *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* [online]. [cit. 2010-04-22]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf>>.

⁶ *Úmluva o právech dítěte* [online]. [cit. 2010-04-22]. Dostupné z: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>.

⁷ K nalezení zde: <<http://www.mpsv.cz/cs/1010>>.

Nejčastější prohřešky mezinárodních korporací

Pracovní podmínky (typicky subdodavatelské továrny v JV Asii)

- nucené nebo povinné práce (často spojené se zabavováním osobních dokladů)
- dětská práce (děti mladší 15 let)
- zdravotní a bezpečnostní pravidla (přístup k čistým toaletám, pitné vodě a případně k zařízením pro uskladnění potravin odpovídající hygienickým předpisům; dále nejsou poskytovány náležitě informace a školení týkající se bezpečnosti a ochrany zdraví při práci)
- svoboda sdružování a kolektivního vyjednávání
- diskriminace (z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, náboženství, politického názoru, národnosti, sociálního původu, sociálního postavení, etnického původu, handicapu, věku a členství v odborové organizaci)
- maximální pracovní doba

Podíl na mezinárodních zločinech, kterých se dopouští zločinné režimy (typicky těžařský průmysl – Barma, Kongo)

- genocida
- financování válčících stran
- mučení, hromadné popravy, popravy bez soudů

Svoboda sdružování a projevu

- potlačování demonstrací
- najímání bezpečnostních agentur, které násilně potlačují protesty postižených obyvatel nebo odborových hnutí (typicky Čína a firmy typu Google; situace v Jižní Americe, zejména v souvislosti s těžbou ropy, dále také spor firmy Shell s obyvateli delty Nigeru)

Porušování práv domorodých obyvatel

- likvidace jejich přirozeného životního prostředí
- porušování práva na vodu (znečištění, vyčerpání)
- násilné vystěhovávání (což je pravidlem v Jižní Americe a v Africe)

Ekologické havárie

- export toxického odpadu (nedávný případ Trafigura – vyložení toxického odpadu na plážích v Pobřeží Slonoviny)
- úniky ropy při její těžbě nebo přepravě (Chevron, Texaco, Skanska, Repson v Amazonii, Shell v Nigérii)
- emise z metalurgických a chemických továren (celý svět, v ČR například ArcelorMittal v Ostravě)

Korupce veřejných činitelů za účelem získání výhod⁸

- povolení k činnosti
- protizákonné devastace životního prostředí
- získávání veřejných zakázek (kauza Grippenů – BaE – v České republice)
- tlak soukromých firem na stát (polostátního ČEZu a těžařských společností na prolomení územních limitů těžby, atd.)

⁸ Upravuje mimo jiné „Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích“ k nalezení zde: <<http://www.mpo.cz/dokument31679.html>>.

Rozbor jednotlivých případů

Ropovody v Barmě

= jeden z nejvíce kontroverzních projektů plynovodů

Tento případ se týká nadnárodních ropovodních společností Total (Francie) a Unocal (US), které se vydaly na lov barmského bohatství, při čemž se dopouštěly porušování lidských práv barmského obyvatelstva a profitují z otrocké práce místních lidí při stavbě plynovodu přes území Barmy.

V 90. letech uzavřelo konsorcium nadnárodních společností zahrnující společnosti Total a Unocal s barmskou vládou společnou dohodu o výstavbě plynovodu přes území Barmy do Thajska. Projektu **Yadanna** se dále účastnila thajská státem kontrolovaná společnost PTTEP a barmská společnost MOGE.

Potrubi vedlo z Andamanského moře, přes Barmu do Thajska, o celkové délce 200 km, z toho 64km vedlo přes barmské území. Stavba byla dokončena v r. 1992 a stála 1,2 mld. dolarů.

Společnosti si najaly barmskou armádu, aby při realizaci tohoto projektu poskytovala ochranu ropovodu a přilehlé infrastruktuře, za což přispívají ročně barmské vládě 15 milionů dolarů. Jejich jména jsou sice napsána nade dveřmi barmských škol a nemocnic, ale existují důkazy o tom, že peníze putují převážně jinam. Slouží také z velké části k posilování výzbroje milic vládnoucí vojenské junty, která utlačuje místní obyvatelstvo a tím k posilování represivního režimu. Barmská armáda se během tohoto období až ztrojnásobila.

Žaloba

Po nasbírání dostatečného množství důkazů a především svědeckých výpovědí od dotčeného obyvatelstva z kmene Karen, byla v roce 1994 podána žaloba na společnost Unocal před americký soud. Žaloba se opírala o nepříliš využívaný zákon **Alien Tort Claims Act (ATCA)** o tom, že kdokoliv, kdo byl poškozen společností z USA, ji také může před americkým soudem obžalovat.

Společnost byla viněna z asistence barmské vojenské juntě v porušování lidských práv, která po barmském obyvatelstvu během stavby ropovodu vynucovala práci, dopouštěla se vraždění, mučení, znásilňování, olupování vesničanů, konfiskace půdy a nuceného vystěhovávání.

Případ se projednával od r. 97 – nejprve u federálního soudu, poté u kalifornského, pod názvy **Doe v. Unocal** and **Roe v. Unocal**.

Hlavní roli zde na místě obžaloby sehrála „**Earth rights international**“, která zastupovala 15 vesničanů a zasloužila se o nashromáždění potřebných důkazů. ERI sleduje tuto záležitost již od roku 94 a vydává průběžné zprávy o svých závěrech.

ERI je nevýdělečná organizace aktivistů, organizátorů a právníků se zaměřením na lidská práva, životní prostředí a odpovědnost korporací a vlád. Soustavně dokumentuje porušování lidských práv, shromažďuje fakta a tato svá zjištění zveřejňuje prostřednictvím kampaní, zpráv a článků. Dále organizuje společnosti zabývající se lidskými právy, zastupuje osoby z celého světa, jejichž „earth rights“ byla porušena vládami a nadnárodními korporacemi a podává proti nim žaloby. Také se snaží vzdělávat jedince ohledně jejich práv a učí je svědčit u mezinárodních organizací.

Spor byl ukončen v dubnu 2005 mimosoudním vyrovnáním, kdy společnost Unocal souhlasila s požadavky v žalobě poskytnout odškodnění pro barmské domorodce, kteří společnost žalovali.

Tento případ byl označen jako historické vítězství v otázce lidských práv a velký krok k odpovědnosti společností, také inspirovalo další země (jako je Nigérie nebo Indonésie) v boji za dodržování základních lidských práv.

V roce 2005, týdnů po soudním procesu, společnost Unocal koupila společnost Chevron a nadále směla působit v Barmě. Shodou okolností někteří účastníci sporu Doe v. Unocal, včetně ERI, se podílejí na podobném případě porušování lidských práv ropnou společností – Bowoto v. ChevronTexaco .

Současnost

Činnost ERI přináší zjištění, že společnosti jsou stále spojeny s násilnými činy páchanými barmskou armádou poskytující ochranu potrubí, jako je nucená práce a zabíjení v oblasti plynovodu a jejich projekt stále vydělává miliardy US dolarů pro barmskou vládu. ERI soustavně shromažďuje zprávy ohledně projektu a odhaluje různá mylná tvrzení prezentována ropnými společnostmi, díky kterým se dopouští matení dalších společností, které podnikají nové investice do barmské ropy a plynového sektoru. Ti díky těmto dezinformacím k Chevronu a Totalu vzhlížejí jako k modelu (plynová a ropná společnost Shwe – plyn z Bengálského zálivu do Číny).

Total odmítá účastnit se jednání s ERI a prodiskutovat s ní jí navrhaná doporučení, která by pomohla zmírnit negativní dopady projektu (především finanční průhlednost).

Investice v Barmě

Barma je země bohatá na nerostné suroviny, což je lákavé pro zahraniční investory, kteří tak přispívají k udržování barmské junty u moci. Mezi největší investory patří komunistická Čína, Thajsko, ale i západní korporace (z VB, Fr), které obchodují s barmskou juntou a tím se téměř vysmívají jinak jednotné protijuntistické politice EU a USA. VB od doby, kdy se junta v zemi chopila moci, zde dokonce investovala 1,4 mld. dolarů. Vláda VB byla humanitárními tělesy opakovaně vyzývána, aby od investic do rukou junty upustila, což rezolutně odmítla.

Saipan – nucené práce v továrnách subdodavatelských společností pro americké textilky

Saipan je hlavní město státu Severní Mariany, ležící na největším ostrově souostroví Mariany v Západní části Tichého oceánu. V roce 1975 se Mariany staly součástí USA a po vyjednávání uzavřely s USA dohodu, že na jejich území nebude v některých odvětvích platit federální právo. Takto byly vyňaty mj. z působnosti práva pracovního a přistěhovaleckého. Tyto výjimky měly být jen dočasné, aby se nastartoval ekonomický růst, avšak většina amerických zákonodárců, mariánská vláda a saipanští byznysmeni jsou proti tomu, aby se výjimky odstranily. Místo aby byla stanovena minimální mzda a omezena imigrace, dohoda s USA povolila, aby se ekonomika rozvíjela díky práci přistěhovalců. Podle údajů z roku 1999 více než 60% procent obyvatel byli přistěhovalci, kteří přijeli za prací. Na Severní Mariany se navíc nevztahují americké kvóty a některé daně, takže jsou velmi příznivým prostředím pro budování továren a společností oděvního průmyslu. Ty vyrábí oblečení se štítkem „Made in USA“ za zlomek ceny oděvů, které jsou skutečně vyrobeny přímo ve Státech.

V továrnách oděvního průmyslu pracují hlavně ženy, které přijely ze zemí jako je Čína, Thajsko nebo Bangladéš do Saipanu proto, že je to Amerika a ony věří, že si zde budou moct dovolit žít „american lifestyle.“ Hned po příjezdu na ně čeká tvrdá realita. Pracovníci se zaváží, že zaplatí 5 000 dolarů jako „náborový poplatek“, aby získali právo pracovat v Saipanu, což znamená 2 až 3 roky práce jen na uhrazení tohoto poplatku. Jejich pracovní smlouvy zpravidla nejsou psány v jejich mateřském jazyce a není nijak zaručeno, že jim někdo vysvětlí, co vlastně podepisují.

Poté jim jejich „zaměstnavatelé“ zabaví pasy a ubytují je. Každý měsíc je jim z platu strhnuto 200 dolarů jako poplatek za 22 m² velkou místnost pro 8 – 10 lidí, bez klimatizace v tropickém podnebí, kterou mohou jen zřídka opustit bez povolení.

Běžnou praxí jsou hodiny neplacené práce, pracovní prostředí nesplňující žádná bezpečnostní nařízení, stejně jako psychické a fyzické týrání. Pracovníci mají tzv. „dobrovolnické hodiny“, což jsou hodiny neplacené práce, které jsou jim ukládány jako trest za to, že nesplnili denní limity, které jsou nastaveny tak, aby nebylo možné jich ve stanoveném čase dosáhnout. Pokud se to přece jen někomu povede, manažeři je zvýší.

Kontrola Agentury pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci odhalila, že v továrnách je porušováno přes 500 bezpečnostních a zdravotních norem. Mj. uvedla, že v továrnách jsou nehygienické podmínky a při práci hrozí nebezpečí úrazu elektrickým proudem. Zdravotní péče byla zajišťována na nelegální lékařské klinice, jejímž personálem byla zdravotní sestra bez licence. Šičkám bylo zakázáno otěhotnět, lidé dostávali zkažené jídlo a nepitnou vodu. Mnoha pracovníkům bylo vyhrožováno, že pokud budou mluvit s cizinci, novináři nebo vládními agenty, riskují bezpečí svých rodin nebo budou deportováni či půjdou do vězení.

Kolem roku 2000 však došlo k přelomu. Skupina vykořisťovaných pracovníků z Číny podala žalobu proti vedení továrny i maloobchodníkům, kteří od nich odebírali zboží, ve které poukazovali na porušování lidských práv na americkém území. Soud uznal, že cizinci pracovali ve špatných podmínkách, mnohdy zadarmo, byli zneužíváni a vydíráni pod hrozbou deportace a vězení, ale zároveň vyjádřil názor, že žalobce dostatečně neprokázal trestný čin, který by se dal kvalifikovat jako otrokářství, neboť pracovníci měli možnost továrny opustit, což někteří z nich také udělali a odešli pracovat do jiných továren na Saipanu. Soud tak následoval precedent, ve kterém bylo vyjádřeno, že pokud má zaměstnanec možnost ukončit pracovní poměr, má možnost volby, ať je jakkoli bolestivá, a proto se nejedná o nucenou práci. Na stranu žalobců se však přidaly nevládní organizace a advokáti, kteří za svou práci brali jen symbolické odměny. Spor se rozrostl o další účastníky a po 3 letech právního boje bylo vyneseno přelomové rozhodnutí. Majitelé továrny a obchodníci museli zaplatit pokuty, z nichž 6 milionů dostali pracovníci jako odškodné, 400 tisíc dolarů bylo použito na jejich repatriaci a 4 miliony šly na zřízení fondu, ze kterého se financuje sledování životních podmínek zaměstnanců v saipanských textilkách. Továrníci zároveň uzavřeli dohodu, ve které se zavázali dodržovat práva svých zaměstnanců, např. platit jim za přesčasy, poskytovat jim zdravotně nezávadné potraviny a pitnou vodu a další základní požadavky.

V tomto případě tedy obžaloba dosáhla vítězství a vykořisťovaným pracovníkům se dostalo zadostiučinění, ale to neřeší ostatní problémy v tomto odvětví. Soudní spory samy o sobě nemohou dosáhnout plošného zlepšení podmínek, toho by šlo docílit jen tak, že továrny nebudou vázány nějakou speciální dohodou, ale propracovaným systémem zákonů s vysokou mírou kontroly a postihů.

Union Carbide a neštěstí v Bhópálu, Indie

Jeden z nejznámějších případů odpovědnosti nadnárodní korporace, který je o to palčivější, že nikdy nebyl potrestán. V roce 1984 z továrny americké chemické firmy Union Carbide v indickém Bhópálu uniklo do ovzduší ohromné množství toxické látky methyl-isokyanidu a dalších toxinů. Tento únik ohrožoval na zdraví až půl milionů obyvatel města Bhópál, z nichž oficiálně po neštěstí zemřelo na otravu těmito toxiny 2259 obyvatel, přičemž místní krajská vláda uváděla 3787 obětí. Odhady mezinárodních organizací však hovoří o 8 až 15 tisících zemřelých. Nejenže prozatím nebyl nikdo z ničeho obžalován, ale tato společnost nadále v oblasti vyvíjí své aktivity a mezinárodní organizace chránící lidská práva hovoří o tom, že jsou z továrny kvůli špatnému potrubí vypouštěny další toxiny do podzemních vod a ohrožují tím přímo na zdraví místní obyvatelstvo. Případ z roku 1984 je sice před několika soudy a to jak ve Spojených státech, tak v Indii, ovšem, jak je již zmíněno, zatím nikdo nebyl obžalován.

Tato katastrofa však mimo jiné vedla Mezinárodní organizaci práce (*International Labour Organization*) v roce 1993 k vypracování „*Konvence o prevenci velkých průmyslových havárií č. 174*“ (*Convention Concerning the Prevention of Major Industrial Accidents*) a k vypracování „*Doporučení o prevenci velkých průmyslových havárií č. 181*“ (*Prevention of Major Industrial Accidents Recommendation*). Tyto dokumenty vyzývají vlády k mezinárodní výměně relevantních informací, k přípravě opatření na řešení rizik havárií a jejich důsledků a k analýzám, zda případná velká havárie může mít závažné dopady na lidské životy a životní prostředí. Nutno říct, že stejně jako o jiných mezinárodních dokumentů, je jejich právní síla omezená. _

Situace v dodavatelských továrnách pro módní firmy – Primax, Tesco, Ashda

Dalším případem týkající se dané problematiky je případ společností Primax, Tesco a Ashda, kteří odebírají výrobky z bangladéšských továren, kde dělníci pracují v zoufalých pracovních podmínkách. Zaměstnanci pobírají extrémně nízké platy, mají dlouhou pracovní dobu a naprosto zde chybí zastoupení zaměstnanců odborovými organizacemi.

V roce 2004 se objevila zpráva poukazující na otřesné podmínky, ve kterých pracují dělníci v bangladéšských továrnách. Jejich pracovní doba činila 85 hodin týdně, pobírali 5p na hodinu a ještě byli nuceni vykonávat přesčasy. Z těchto továren odebírají oděvní výrobky prodejci z vyspělých zemí a diktují si na dodavatele lakomé požadavky. Takto „přitlačeným“ majitelům firem pak nezbyvá nic jiného, než šetřit právě na výrobních nákladech a na pracovní síle.

V minulosti bylo toto propojení obtížné dokázat, ale přesto se podařilo zjistit, že dotázaní bangladéští dělníci šli pro společnosti Tesco, Ashda a Primax. Tyto společnosti se zřekly jakékoliv odpovědnosti.

V Bangladéši je oděvní průmysl zcela zásadním, v roce 2004 v něm bylo zaměstnáno přes 2 mil. dělníků a představoval 75% vývozu. Velmi často docházelo v továrnách k nejrůznějším nehodám – požárům a sesuvům, při nichž byli zraněni nebo zabití stovky dělníků. Následovaly série stávek vedené National Garment Workers Federation. V oblasti, kde členství v odborové organizaci obvykle vede k propuštění, účast na stávkách vyžaduje velkou odvahu. Tyto protesty vedly alespoň k 50 % zvýšení platů na 12 liber měsíčně, ovšem i tak, se tento plat nachází hluboko pod životním minimem v zemi, což je 22 liber.

V roce 2006 se objevila další zpráva, přinářející zjištění, že zoufalé podmínky v továrnách setrvávají i nadále – navzdory slibům společností. Tesco, Primark a Ashda stále odebírají oděvní výrobky z těchto továren a své dodavatele ujistiňují, že je s nimi spravedlivě zacházeno a jsou dostatečně vyplaceni.

Konkrétně na tento případ upozorňuje organizace **War on want**, organizace bojující proti chudobě v rozvojových státech, vedoucí kampaně za LP a proti nerovnému zacházení a nespravedlnosti. V souvislosti s těmito případy se snaží apelovat na britskou vládu a donutit ji vydat zákony regulující obchodní praktiky ve VB, které by tak ochránily práva dělníků vyrábějících produkty pro britské společnosti. Jak již bylo potvrzeno, výzvy směřující přímo ke společnostem jsou k ničemu. Zmíněná regulace by měla zamezit vykořisťování, dělníkům garantovat existenční minimum, patřičné pracovní podmínky a právo být členem odborové organizace.

Situace v Bangladéši není zdaleka ojedinělá, má své paralely v rozvojových zemích všude a světě. Do té doby, co budou obchodníci požadovat odběr produktů za zcela nízké ceny, zranitelní dělníci ponесou důsledky.

Nike v. Kasky

Společnost Nike je další společnost, která odebírá oděvy od výrobců ze zemí s nízkými výrobními náklady – velká část sportovního oblečení je vyráběna v továrnách v Číně, Indonésii, Thajsku, Vietnamu.

Společnost se nažila pečovat jak o dojem, tak údajně i o realitu příznivých pracovních podmínek ve výrobních produktech Nike – všichni, s nimiž Nike uzavřela smlouvu, museli podepsat Memorandum of Understanding, které zavazuje výrobce podrobit se místním zákonům ohledně minimálního platu, přesčasů, dětské práce, dovolené a pracovních podmínek. K ověření dodržování tohoto Memoranda Nike dokonce zaměstnávalo kontrolní firmy, které v roce 97 vypracovaly nezávislé zhodnocení pracovních podmínek v továrnách vyrábějících pro Nike. Výsledky vyšly velice pozitivní – ve 12 továrnách, které byly podrobeny inspekci, byly zjištěny příznivé podmínky a nebyly nalezeny žádné důkazy o špatném zacházení s pracovníky.

Nicméně, i přes tato zjištění se následně objevila série zpráv v tisku, uvádějící, že ve vietnamských a indonéských továrnách dochází k rozšířenému porušování místních předpisů, především zákonů o minimální mzdě a je zde 11 – 12 hodinová pracovní doba. V továrnách je znečištěné ovzduší, které způsobuje dýchací problémy většině zaměstnanců, a jsou zde zaměstnávání pracovníci pod 16 let.

Nike se proti těmto tvrzením bránila marketingovou kampaní, která se snažila vykreslit Nike, jako společnost nacházející se v čele odpovědných korporací a snažící se udržovat adekvátní pracovní standardy v zámořských továrnách.

V roce 98 byla společnost obžalována pro úmyslné uvádění nepravdivých informací ohledně pracovních podmínek svých zaměstnanců za účelem zvýšení prodeje a zisků, klamavou reklamou a nečestné obchodní praktiky. Byl vysloven soudní příkaz, nařizující Nike vzdát se všech peněz, které získala nespravedlivými a protiprávními praktikami a provést soudem schválenou informační kampaň. Dále bylo nařízeno upustit od dezinformování o pracovních podmínkách svých dělníků. Nike se odvolala a poté, co odvolací soud přikázal věc opět

nižšímu soudu, byl případ skončen vyrovnáním v září 2003, v kterém Nike zaplatilo poměrně nízkou částku – 1,5 mil. dolarů.

Lidl

Případ Lidlu je svým charakterem velice podobný těm předcházejícím. V dubnu tohoto roku byla zveřejněna zpráva, že diskontní řetězec Lidl čelí obžalobě u německého soudu kvůli klamavé reklamě a nekalé hospodářské soutěži, v které tvrdí, že kontroluje u svých dodavatelů v Asii spravedlivé pracovní podmínky a brání vykořisťování dělnic. Jedná se zejména o výrobu oblečení, které je mimochodem k dostání i v ČR, bangladéšskými dělnicemi.

Ale po výzkumu ve čtyřech továrnách v Bangladéši Spotřebitelská sdružení tvrdí, že firma neplní, co uvádí v reklamě. Pracovní doba v továrnách v Bangladéši je podstatně delší než povolených 48 hodin týdně – místy až 80 hodin, švadleny nemají téměř žádná práva, zaměstnavatelé jim často bez důvodu srážejí peníze ze mzdy, a bez příplatků je nutí pracovat přesčas.

Po jednání se spotřebitelskými sdruženími se zástupci Lidlu rozhodli, že reklamní kampaň ukončí a Lidl tedy reklamu stáhl. Sdružení také požadují, aby se německá spolková vláda zasadila, aby firmy musely ve svých kampaních dodržovat přesná pravidla pro tvrzení o svých dodavatelích.

Vlivem těchto událostí se společnost pro Fair Trade dotazovala českých firem na původ prodávaného zboží – ze 114 dotázaných odpovědělo pouhých 18.

Shell a jeho aktivity v Nigérii

Jedním z nejznámějších případů, kdy se velká nadnárodní korporace stala odpovědnou za své činy při svých aktivitách v rozvinutých zemích, je případ ropné společnosti Shell a její těžba v Nigérii. Po téměř čtrnáctiletém soudním sporu byla tato společnost v červnu 2009 nucena zaplatit téměř 15,5 milionů dolarů mimosoudního vyrovnání, z čehož 5 milionů dolarů kmenu Ogoni v Nigerské deltě za odpovědnost při spoluúčasti na porušování lidských práv členů tohoto kmene v 90. letech 20. století. Mělo se jednat o takové zločiny jako mučení, nelidské zacházení, libovolné zatčení a zadržování či dokonce vykonávání mimosoudních poprav. Tyto zločiny měly být spáchány v součinnosti s nigerijskou armádní diktaturou. Nutno říct, že toto mimosoudní vyrovnání bylo pouze vyvrcholením jednoho ze sporů, který je proti společnosti Shell veden. Mezi další se řadí např. ekologický spor o ropné skvrny a zničené luční a lesní porosty, které zanechává těžba této společnosti opět v oblasti Nigerijské delty a způsobuje tím nemalou škodu místním rybářům a farmářům. Žaloba nigerijských občanů byla podána proti společnosti Shell opět v Nizozemsku, kde má tato společnost sídlo, a dá se očekávat, vzhledem k prokazatelnému zavinění, podobný výsledek jako v předešlém případě.

Britská chemická společnost Thor

Během 80. let 20. století vyráběla chemická společnost Thor výrobky založené na vysokém obsahu rtuti v jižní části Anglie. Mnohým z pracovníků byly nalezeny zbytky rtuti v moči a v krvi a tato společnost se díky tomu dostala na přetřes britským zdravotnickým orgánům. Jako reakci na tento zájem se společnost Thor rozhodla přesunout svou výrobu do Jihoafrické

republiky, kde by byla pod menší kontrolou. Vedení společnosti se také rozhodlo, že bude pravidelně měnit zaměstnance, aby předešla jakýmkoliv zjištěním ze stran úřadů. Tato „recyklace“ pracujících však neměla dlouhého trvání, protože tři zaměstnanci v únoru 1992 zemřeli na otravu rtuť. Místní soud odsoudil společnost k pokutě ve výši pouhých 3000 liber, avšak pozůstalí se obrátili na britský soud s argumentací, že se jedná o britský holding, a že tato společnost je svými opomenutími v oblasti bezpečnosti odpovědná za smrt zaměstnanců. Nejvyšší soud v Británii rozhodl, že tomu tak skutečně je a odsoudil chemickou společnost Thor k odškodnění ve výši 1,3 milionů liber.

Americké společnosti Dole and Dow a pesticidy v Nikaragui

Jedná se o tzv. „banánovou kauzu“, která nabírá v poslední době nečekané rozměry. O co šlo? Tyto americké společnosti dodávaly pesticidy na hubení nemocí u banánů pod označením DBCP v americké Kalifornii. Avšak v roce 1977 poté, co onemocněly pracovnice ošetřující banány tímto pesticidem, používání bylo zakázáno a tyto společnosti se přesunuly za většími zisky do Jižní Ameriky, především do Nikaragui. Po letech využívání tohoto pesticidu začali nikaragujští obyvatelé vznášet na Dole and Dow přehršel žalob s odkazem na zdravotní rizika a také znatelné zdravotní důsledky (mezi nejzávažnější patří například sterilita či vrozené defekty dětí). V listopadu 2007 odsoudil soud v Los Angeles tyto společnosti k zaplacení 3,2 milionů dolarů na odškodném. Společnosti jsou v současné době žalovány v nejrůznějších sporech o celkovou částku převyšující 2 miliardy dolarů. Po letech soudních sporů to však nyní vypadá na možný obrat, protože se prokazuje, že některé lékařské zprávy o poškození zdraví obyvatelstva byly zfalšované, že svědci a soudci v Nikaragui byli podplaceni atd. Někteří autoři však upozorňují na to, že i přes tyto skutečnosti, opravdu došlo k značnému zdravotnímu poškození u neurčitého množství osob, a že nyní prokázané podvody mají mimo jiné také zastřít odpovědnost společností Dole and Dow, a že se jedná o pokus o jejich vyvinění. Rozhodnutí těchto sporů bude na amerických soudech.

Zdroje a použité prameny

FRANC, Pavel. Odpovědnost nadnárodních společností v mezinárodním právu veřejném, I. díl. Viaiuris [online]. Brno. Dostupné z: <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=48>>.

www.osn.cz

www.mpsv.cz

www.mpo.cz

www.earthrights.org

www.waronwant.org

www.reclaimdemocracy.org

www.allbusiness.com

www.aktualne.cz

www.en.wikipedia.org

www.corpwatch.org

www.shellguilty.com

www.labournet.net

www.edendale.typepad.com

www.law.monash.edu.au

www.crocodyl.org